

Beslut

efter kvalitetsgranskning av skolors arbete med
lärande för hållbar utveckling vid Sandgärdsko-
lan 7-9, i Borås kommun

Inledning

Skolinspektionen har med stöd i 26 kap. 19-20 §§ skollagen (2010:800) genomfört en tematisk kvalitetsgranskning på Sandgårdskolan 7-9 avseende verksamhetens kvalitet inom lärande för hållbar utveckling. Bakgrunden till granskningen är att Sverige genom Agenda 2030 förbundit sig att senast 2030 säkerställa att alla studerande får de kunskaper och färdigheter som behövs för att främja en hållbar utveckling. Granskningen handlar om i vilken utsträckning rektor styr och organiserar arbetet med lärande för hållbar utveckling så att det präglar utbildningen i sin helhet samt i vilken utsträckning eleverna ges möjlighet till delaktighet och inflytande i frågor som rör lärande för hållbar utveckling. Granskningen inriktas på lärande för hållbar utveckling i årskurserna 7-9.

Läsanvisning

Granskningen är uppdelat i tre bedömningsområden. Inom varje bedömningsområde har Skolinspektionen satt upp ett antal kvalitetskriterier som beskrivs i bilaga 2. I denna bilaga finns också beskrivet hur granskningen har genomförts. Granskningens författningsstöd återfinns i bilaga 3. För varje bedömningsområde görs en sammantagen bedömning av skolans/verksamhetens arbete i relation till framtagna kvalitetskriterier inom området. Kvalitetskriterierna beskriver ett arbete med lärande för hållbar utveckling av hög kvalitet. Om Skolinspektionen bedömer att utvecklingsarbete behövs för att uppfylla kvalitetskriterierna anger Skolinspektionen på vilken eller vilka punkter. En skriftlig redovisning av åtgärder begärs då också av skolan. Om en skola/verksamhet bedöms fungera väl begär inte Skolinspektionen motsvarande redovisning men kan lämna framåtsyftande kommentarer.

Beslut:

Skolinspektionen gör följande bedömning i relation till framtagna kvalitetskriterier vid Sandgårdskolan 7-9:

Rektors styrning för samsyn, delaktighet och samverkan i arbetet med lärande för hållbar utveckling

Skolinspektionen bedömer att arbetet vid skolenheten inom bedömningsområdet behöver utvecklas. Ett utvecklingsarbete behöver inledas inom följande:

- Rektor behöver utveckla arbetet med att skapa en gemensam förståelse för hur skolan ska arbeta med lärande för hållbar utveckling så att den omfattar alla lärare och att arbetet därmed kan genomsyra utbildningen i sin helhet.

Lärares kunskaper om lärande för hållbar utveckling i utbildningen

Skolinspektionen bedömer att arbetet vid skolenheten inom bedömningsområdet behöver utvecklas. Ett utvecklingsarbete behöver inledas inom följande:

- Rektor behöver kartlägga vilket behov av kompetensutveckling inom lärande för hållbar utveckling som finns bland samtliga lärare samt erbjuda kompetensutveckling utifrån vad kartläggningen visar.

Elevernas möjlighet till delaktighet och inflytande i de delar av utbildningen som berör hållbar utveckling

Skolinspektionen bedömer att arbetet vid skolenheten inom bedömningsområdet behöver utvecklas. Ett utvecklingsarbete behöver inledas inom följande:

- Rektorn och lärarna behöver utveckla arbetet med att ge eleverna möjlighet till delaktighet och inflytande, genom demokratiska arbetsformer, i undervisningen och i utbildningen som helhet.

Uppföljning

Huvudmannen ska senast den 2022-12-12 redovisa till Skolinspektionen vilka förbättringsåtgärder som vidtagits utifrån de identifierade utvecklingsområdena och resultat av dessa åtgärder. Som stöd för redovisningen bör bifogad mall (bilaga 4) användas.

Redogörelsen skickas till dokument.goteborg@skolinspektionen.se eller Skolinspektionen, Box 2320, 403 15 Göteborg. Hänvisa till Skolinspektionens diarienummer för granskningen (dnr 2019:5616) i de handlingar som sänds in.

Skolinspektionens bedömningar

Nedan redovisas Skolinspektionens bedömningar för respektive bedömningsområde.

Rektors styrning för samsyn, delaktighet och samverkan i arbetet med lärande för hållbar utveckling

Inom detta område granskas i vilken utsträckning rektorn styr skolans arbete med lärande för hållbar utveckling, så att det präglar utbildningen i sin helhet. Det omfattar hur styrningen främjar en gemensam förståelse om vad lärande för hållbar utveckling är, delaktighet och ett gemensamt ansvarstagande hos lärarna. Det inkluderar också att det finns strukturer för samverkan mellan lärare för ämnesövergripande samarbeten. Vidare granskas om lärande för hållbar utveckling genomsyrar hela skolans verksamhet, genom att det förekommer aktiviteter som berör andra delar av utbildningen än själva undervisningen. Skolinspektionen granskar även om rektors styrning möjliggör samverkan med det omgivande samhället så att det skapas autentiska lärmiljöer som gör att de komplexa hållbarhetsfrågorna ges ett aktuellt sammanhang för eleverna. För att vara en del av skolans utvecklingsarbete behöver arbetet med lärande för hållbar utveckling följas upp på ett systematiskt sätt.

Skolinspektionen bedömer att arbetet vid skolenheten inom bedömningsområdet behöver utvecklas.

Skolinspektionens granskning visar sammanfattningsvis att rektors styrning ger lärarna förutsättningar för ansvarstagande, inflytande, initiativtagande och samverkan så att elever ges möjlighet att förstå hållbarhetsfrågor som en helhet där de olika dimensionerna samspelar och påverkar varandra. Det framkommer att det finns goda tidsmässiga förutsättningar, dock finns varken rutin eller struktur för att använda dessa förutsättningar för ett arbete med lärande för hållbar utveckling. Granskningen visar att skolan tillvaratar kompetens även hos övrig personal och möjliggör autentiska lärmiljöer genom kontakt med det omgivande samhället i arbetet med lärande för hållbar utveckling. Skolan har till viss del en fungerande uppföljning av arbetet som bland annat omfattar elevernas upplevda delaktighet och inflytande. Granskningen visar dock att det saknas en gemensam förståelse för hur skolan ska arbeta med lärande för hållbar utveckling som omfattar syftet med arbetet, dess innehåll och form. Eftersom en gemensam förståelse saknas finns det heller ingen riktning för arbetet med lärande för hållbar utveckling som lärare, elever och rektor kan arbeta tillsammans mot.

Lärare ges förutsättningar för ansvarstagande, inflytande, initiativtagande och samverkan.

Granskningen visar att rektors styrning ger lärarna utrymme till ansvarstagande, inflytande och initiativtagande så att elever ges möjlighet att förstå hållbarhetsfrågor som en helhet där de olika dimensionerna samspelar. Det framkommer att det finns goda tidsmässiga förutsättningar för samverkan men att dessa förutsättningar inte används till ett arbete med lärande för hållbar utveckling. Tid finns exempelvis avsatt genom arbetslagsmöten varje vecka och ämneslagsmöten var tredje vecka samt studiedagar under läsåret. I intervjuer säger lärare att ämneslagens möten handlar om planering, likvärdig bedömning och i viss mån handledning av nya eller obehöriga lärare. Visserligen uppger lärare att syftet med arbetslagsmötena bland annat är att kunna samverka i exempelvis ämnesövergripande arbeten men de uppger samtidigt att tiden ägnas mest åt administration, information och elevvårdande arbete. Rektorn säger i intervju att lärarna har så goda förutsättningar till samverkan som är tidsmässigt och organisatoriskt möjligt. De har gemensamma mötestider varje vecka i olika konstellationer och om lärarna har schemaönskemål, till exempel för att arbeta med grön flagg eller likabehandling så ges det förutsättningar för det, uppger rektorn. Lärare säger vidare i intervju att de naturorienterande och de samhällsorienterande ämnena på lärares initiativ tidigare haft samverkan kring ett hållbarhetsarbete, men att detta har pausats på grund av omsättning av personal. En annan lärare säger att i de naturorienterande ämnena kopplar hen ibland till vad eleverna gjort i hem- och konsumentkunskap. Lärarna tillägger att det inte handlar om stora övergripande projekt men att samverkan sker.

Skolan tar till vara på kompetens hos övrig personal i arbetet med lärande för hållbar utveckling.

I granskningen framkommer att skolan tillvaratar kompetens och erfarenhet hos annan personal utöver lärare i arbetet med lärande för hållbar utveckling. Skolans matpersonal upplyser eleverna om varför de serverar närproducerad mat. Årskurs sju besöker matsalen där personalen informerar bland annat om matsvinn. I matsalen finns en tavla där personalen visar ekologisk påverkan beroende på vilken mat som serveras, vilket lyfts till elevrådet och till klasserna på mentorstid. En lärare säger att i slöjd har hen samverkat med matsalspersonalen i samband med att eleverna fått i uppgift att fråna en bräda tillverka något som går att använda i ett kök. Personal på fritidsgården har en social funktion på skolan i arbetet med att skapa trygghet, de håller utbildning i våldsprevention och arbetar med klassers gruppdynamik. De är även med i lägerverksamhet som är en återkommande aktivitet i utbildningen berättar rektorn. Personalen i skolbiblioteket är bland annat involverade i undervisningen när det gäller källkritik. Vidare framkommer att eleverna hjälper städpersonalen och vaktmästaren enligt ett rullande schema i syfte att eleverna ska lära sig att värna sin närmiljö.

Rektors styrning möjliggör autentiska lärmiljöer genom kontakt med det omgivande samhället

Granskningen visar att rektorn möjliggör för aktiviteter med det omgivande samhället. Lärarna säger att rektor är positiv till lärarnas förslag och ger tid och utrymme för att eleverna ska få tillgång till autentiska lärmiljöer och att det är studie- och yrkesvägledaren som tar de flesta initiativen. Exempelvis har personal från en bilfabriks testbana besökt skolan i samband med den arbetslivsvecka som genomfördes i stället för PRAO under pandemin. Det har också varit föreläsningar, bland annat av representanter för en livsmedelskedja, om exempelvis vad de värdesätter hos arbetssökande. Inom ämnet hem-och konsumentkunskap gör eleverna studiebesök på en bank, eleverna i årskurs sju gör studiebesök på ungdomsmottagningen och skolan har haft föreläsningar om Förintelsen och om romsk inkludering. Vidare är skolan delaktig i Erasmusprojekt och har nu blivit ”partner” så de kan skapa egna projekt. Det projekt som nu pågår handlar om trygghet och studiero och sker i samverkan med en skola i Spanien. (Enligt Skolverket karakteriseras lärande för hållbar utveckling bland annat av reflektion kring värdegrunder). Lärarna berättar att företagen som varit på skolan har pratat mycket om hur de arbetar med hållbar utveckling med eleverna.

Skolan har till viss del en systematisk uppföljning av arbetet med lärande för hållbar utveckling

Granskningen visar att skolan till viss del har en systematisk uppföljning av arbetet med lärande för hållbar utveckling inom ramen för det systematiska kvalitetsarbetet. I intervjuer med lärare framkommer att de varje vår utvärderar undervisningen i ämnes- och arbetslag. Vidare framkommer att elevers upplevelse av trygghet och inflytande följs upp årligen och uppföljningen av det sker könsuppdelat. Lärarna är delaktiga i uppföljningen genom att rektorn låter dem diskutera resultat av uppföljningen i arbetslagen och ämneslagen. Rektorn säger i intervju att uppföljning sker genom enkäter, utvärderingar och även i diskussioner med elevhälsan. Likaså utgör lektionsbesök och medarbetarsamtal underlag för uppföljning. Hur detta är kopplat till lärande för hållbar utveckling framgår ej. Vid föreläsningar, såsom till exempel från ungdomsmottagningen, utvärderas det separat. Vidare säger rektorn att jämställdhet följs upp löpande i skolans utvecklingsgrupp och i arbetslag där lärarna är delaktiga. Resultaten visade senast för årskurs åtta att pojkarna är nöjda med skolan men presterar dåligt. Flickorna är oroliga men presterar bra, säger rektorn. Åtgärder som skolan vidtagit utifrån uppföljningen är bland annat att utveckla undervisningen så att eleverna upplever att strukturen för lektion-

erna är tydlig och likvärdig, och att utveckla det förebyggande elevhälsoarbete, säger rektorn. Det senare handlar om att se elever som mår dåligt och sätta in insatser även på gruppnivå.

Det saknas en gemensam förståelse för hur skolan ska arbeta med lärande för hållbar utveckling

Skolinspektionens granskning visar att det saknas en gemensam förståelse, hos rektor och lärarna, för hur skolan ska arbeta med lärande för hållbar utveckling. Bland lärarna ges det blandade svar gällande frågan om lärarna anser att det på skolan finns en gemensam förståelse för vad lärande för hållbar utveckling är samt hur de ska arbeta med det. Vidare säger lärare att i vissa ämnen, såsom i de naturorienterande, samhällsorienterande ämnena samt hem- och konsumentkunskap är det naturligt att lärande för hållbar utveckling genomsyrar undervisningen men att det inte finns någon gemensam plan för hela skolan. Andra lärare säger att det finns en gemensam syn i ämneslagen men inte i hela kollegiet, och att det inte finns något styrdokument på skolan om just lärande för hållbar utveckling samt att kopplingen till Agenda 2030 inte är så tydlig. Vidare framkommer i intervjuer med lärare att rektor inte uttalat att lärande för hållbar utveckling ska diskuteras men att hen har gett möjlighet genom tid för samverkan och att lärande för hållbar utveckling återfinns i det centrala innehållet i vissa ämnen. Emellertid gör Skolinspektionen bedömningen att det saknas en gemensam förståelse som omfattar samtliga hållbarhetsdimensioner, hur skolan ska arbeta med det och syftet med lärandet det vill säga att elever ska utveckla handlingskompetens.

Identifierat utvecklingsområde

I syfte att ytterligare höja verksamhetens kvalitet inom området bedömer Skolinspektionen att ett utvecklingsarbete behöver inledas inom följande:

- Rektor behöver utveckla arbetet med att skapa en gemensam förståelse för hur skolan ska arbeta med lärande för hållbar utveckling så att den omfattar alla lärare och att arbetet därmed kan genomsyra utbildningen i sin helhet.

Skolinspektionens granskning visar att det saknas en gemensam förståelse för lärande för hållbar utveckling. Det saknas en samsyn som omfattar hela skolan gällande såväl innehåll som former för utbildningen samt syftet med lärandet, att utveckla elevernas handlingskompetens. Eftersom en gemensam förståelse saknas finns det heller ingen riktning eller målsättning för arbetet med lärande för hållbar utveckling som lärare, elever och rektor kan arbeta tillsammans mot.

För att lärande för hållbar utveckling ska kunna bedrivas på ett framgångsrikt sätt som bidrar till elevernas handlingskompetens behöver lärande för hållbar utveckling genomsyra utbildningen i sin helhet. Lärande för hållbar utveckling kännetecknas av ämnesövergripande frågor och ett lärande som relaterar till övergripande

läroplansmål så som kritiska förhållningssätt, reflektion kring värdegrund, demokratiska arbetssätt och delaktighet och inflytande från eleverna¹. Lärande för hållbar utveckling bör därför ses om en prioriterad uppgift för samtliga lärare och inte vara avhängigt lärarnas eget intresse eller endast förekomma i vissa ämnen. En grundläggande utgångspunkt för arbetet är att det finns en gemensam förståelse för vad lärande för hållbar utveckling är och hur skolan ska arbeta med det. Att förståelsen är gemensam innebär att den är välkänd bland alla lärare och att de känner sig trygga med vad det innebär för deras egen undervisning och yrkesutövning. Om ansvaret tillskrivs enskilda individer utan stöd från en gemensam förståelse är det svårt att omsätta lärdomar till förändringar i hela organisationen. Risker är stora att individuella ansträngningar blir kortlivade projekt som bara existerar i enskilda ämnen eller enstaka klasser.²

Skolinspektionen rekommenderar därför rektor att bygga upp och upprätthålla en gemensam förståelse för hur skolan ska arbeta med lärande för hållbar utveckling som omfattar alla lärare. En gemensam förståelse kan till exempel etableras genom att skolan implementerar rutiner för ett kontinuerligt arbete med lärande för hållbar utveckling som också inkluderar rutiner för att introducera nyanställda i arbetet samt att arbetet följs upp som en del av skolans systematiska kvalitetsarbete. En gemensam förståelse kan också etableras genom att rektor möjliggör och styr diskussioner där samsyn skapas mellan lärarna vad gäller syfte, innehåll och form för arbetet med lärande för hållbar utveckling. Även kompetensutveckling kan bidra till en gemensam förståelse av lärande för hållbar utveckling (se nedan).

Lärares kunskaper om lärande för hållbar utveckling i utbildningen

Inom detta område granskar Skolinspektionen i vilken utsträckning lärare ges den kompetensutveckling som de behöver för att kunna arbeta med lärande för en hållbar utveckling. Detta förutsätter att rektorn har tagit reda på behovet och utifrån det erbjudit relevant kompetensutveckling.

För att lärarna med god kvalitet ska kunna arbeta och uppnå syftet med lärande för hållbar utveckling krävs det att lärarna har kunskaper om vad lärande för hållbar utveckling innebär. Det betyder att de har kännedom om de globala målen i Agenda 2030 och de nationella miljömålen som de ser som mest relevanta för sin undervisning. Det betyder också att de har kunskaper om de tre olika

¹ Skolverket (2018). Kunskapsöversikt över arbetet med lärande för hållbar utveckling i skolväsendet. Rapport. Dnr 51.3-2018:947.

² Mogren, A. (2019). Guiding principles of transformative education for sustainable development in local school organisations: Investigating whole school approaches through a school improvement lens (Doctoral dissertation, Karlstads universitet).

dimensionerna³ av hållbar utveckling och hur dessa dimensioner hänger ihop och påverkar varandra (holism) samt att de uppmärksammar och reflekterar över hur pedagogiska dilemman kan hanteras.

Skolinspektionen bedömer att arbetet vid skolenheten inom bedömningsområdet behöver utvecklas.

Skolinspektionens granskning visar sammanfattningsvis att rektorn inte har kartlagt behoven av kompetensutveckling inom lärande för hållbar utveckling bland lärarna. Lärarna uttrycker i intervjuerna att de har goda kunskaper om Agenda 2030, de nationella miljömålen och kan redogöra för de mål som de ser som mest relevanta för sin undervisning. Lärarna anser också att de har goda kunskaper om de tre hållbarhetsdimensionerna. Granskningen visar att lärarna i arbetslagen reflekterat över och hanterat dilemman som kan uppstå i arbetet med lärande för hållbar utveckling.

Rektorn har inte kartlagt behovet av kompetensutveckling inom lärande för hållbar utveckling

I granskningen framkommer att rektorn inte har kartlagt behoven av kompetensutveckling inom lärande för hållbar utveckling, och rektorn har därför inte kunnat säkerställa att lärare ges den kompetensutveckling som de behöver. Lärarna berättar i intervjuer att rektor dock är lyhörd och att de blir tillfrågade om kompetensutvecklingsbehov generellt. En lärare berättar att hen just nu läser en kurs i lärande för hållbar utveckling och en annan lärare uppger att hen tidigare gjort detta, men att någon kompetensutveckling för alla på skolan inte genomförts. Även om lärare genomgått kompetensutveckling utifrån egna önskemål så uppger lärare att rektor ej efterfrågat behov gällande just lärande för hållbar utveckling men generellt kommer frågan om kompetensutveckling upp på medarbetarsamtal. I intervju med rektor bekräftar hen lärarnas bild. Vidare säger rektor att hen tittar på vilka utbildningar som finns utifrån behov och vad skolan får ut av utbildningen men rektorn lägger också ett ansvar på lärarna att hitta utbildningar som passar.

Lärarna uppger sig ha god kännedom om de globala målen och de nationella miljömålen, de olika hållbarhetsdimensionerna och dilemman som kan uppstå i arbetet med lärande för hållbar utveckling

Granskningen visar att lärarna har god kännedom om Agenda 2030, och kan ge exempel på mål som de ser som mest relevanta för sin undervisning. En lärare beskri-

³ De tre dimensionerna är ekonomiska, sociala/kulturella och miljömässiga/ekologiska

ver sin kompetens om de globala målen genom att berätta om de mål som i huvudsak relaterar till hens undervisning såsom mål som berör rättvisa, jämställdhet, förståelse och inflytande, medan en annan lärare säger att i hens undervisning handlar det mest om målen gällande ekonomi och hälsa. I informationsinhämtningen skriver en lärare att i årskurs sju arbetar de aktivt med vissa av de globala målen i arbetet med demokrati och diktatur där förhållandet mellan fattiga och rika är i fokus.

Gällande de nationella miljömålen säger lärarna att de har kunskaper men inte på detaljnivå utan det handlar mer om en övergripande kännedom. En lärare säger att hen "kikat" på de nationella miljömålen, medan en annan lärare säger att i hens ämne är målen med i läromedlet, vilket gör att hen använder dem i praktiken i undervisningen. Lärarna säger vidare att de har tillräckliga kunskaper för att ge en helhetssyn till eleverna om de tre dimensionerna⁴ av hållbar utveckling. Flera av lärarna säger att de har tillräcklig kännedom för att kunna använda dem i undervisningen. De kan ge ett holistiskt perspektiv, som visar på hur de tre dimensionerna interagerar med varandra, både i den egna undervisningen och i samverkan med andra lärare.

Granskningen visar vidare att lärarna identifierat pedagogiska dilemman som kan uppstå i arbetet med lärande för hållbar utveckling. Både i informationsinhämtningen och i intervjuer framkommer att lärarna ser svårigheter med att väcka elevernas intresse och engagemang kring hållbarhetsfrågor. En lärare säger att hållbar utveckling omfattar många etiskt laddade ämnen och en utmaning är att eleverna kommer med färdiga åsikter hemifrån. En annan lärare säger att en utmaning är att eleverna, på grund av sin ålder, ser allt i svart eller vitt. För eleverna handlar det också mycket om att vara "cool". Ytterligare en annan lärare uppger att begrepps-förståelse är en utmaning eftersom ämnet är så stort. Det gäller att "smalna" av så det blir förståeligt för eleverna. En annan lärare säger att det finns en risk att prata för mycket om vissa saker, exempelvis träning och kost, och på så sätt ge signaler om att elever inte duger som de är. I intervju säger rektor att de på skolan har diskuterat elevernas attityd till hållbar utveckling. Eleverna ser mycket till sig själva och har svårt att se det globala perspektivet. De uttrycker att hållbar utveckling är någon annans problem att lösa. Rektorn berättar att hen och en rektor på en annan skola arbetar lokalt för att öka elevernas förståelse för olikheter. Det innebär att skolorna, som har mycket olika elevsammansättning, har utbyten med varandra.

⁴ De tre dimensionerna är ekonomiska, sociala/kulturella och miljömässiga/ekologiska

Identifierat utvecklingsområde

I syfte att ytterligare höja verksamhetens kvalitet inom området bedömer Skolinspektionen att ett utvecklingsarbete behöver inledas inom följande:

- Rektor behöver kartlägga vilket behov av kompetensutveckling inom lärande för hållbar utveckling som finns bland samtliga lärare samt erbjuda kompetensutveckling utifrån vad kartläggningen visar.

Granskningen visar att rektor inte kartlagt behoven av kompetensutveckling inom lärande för hållbar utveckling, och rektor har därför inte kunnat säkerställa att alla lärare ges den kompetensutveckling som de behöver. Några lärare har dock på eget initiativ genomfört viss kompetensutveckling inom lärande för hållbar utveckling.

Rektor behöver därför utveckla arbetet med att kartlägga behovet av och erbjuda relevant kompetensutveckling för lärarna inom lärande för hållbar utveckling. För att lärarna med god kvalitet ska kunna arbeta med och uppnå syftet med lärande för hållbar utveckling krävs det att lärarna har kunskaper om vad lärande för hållbar utveckling innebär och hur de praktiskt kan arbeta med lärande för hållbar utveckling utifrån de didaktiska aspekterna innehåll (vad), form (hur) och syfte (varför). Lärarna behöver ha kännedom om de globala målen i Agenda 2030 och de nationella miljömålen som de ser som mest relevanta för sin undervisning. Vidare behöver de ha kunskaper om de tre olika dimensionerna⁵ av hållbar utveckling och hur dessa dimensioner hänger ihop och påverkar varandra (holism) samt att lärarna uppmärksammar och reflekterar över hur pedagogiska dilemman kan hanteras. Rektor har ett särskilt ansvar för att skolpersonalen får kännedom om de internationella överenskommelser som Sverige har förbundit sig att beakta i utbildningen samt att personalen får den kompetensutveckling som krävs för att de professionellt ska kunna utföra sina uppgifter.⁶

Skolinspektionen rekommenderar därför rektorn att genomföra en kartläggning av behovet av kompetensutveckling inom lärande för hållbar utveckling bland lärarna och vidta adekvata åtgärder utifrån kartläggningens resultat. Kompetensutveckling kan också bidra till en gemensam förståelse av lärande för hållbar utveckling (se ovan).

⁵ De tre dimensionerna är ekonomiska, sociala/kulturella och miljömässiga/ekologiska

⁶ Lgr 11, 2 Övergripande mål och riktlinjer, 2.8 Rektorns ansvar.

Elevernas möjlighet till delaktighet och inflytande i de delar av utbildningen som berör hållbar utveckling

Inom detta område granskar Skolinspektionen i vilken utsträckning eleverna ges möjlighet till delaktighet och inflytande i frågor som berör lärande för hållbar utveckling. Det omfattar i vilken utsträckning eleverna involveras på ett konkret sätt i undervisningen och utbildningen som rör lärande för hållbar utveckling. För att inflytandet ska vara reellt behöver flickor och pojkar stimuleras till att ta aktiv del i planering och utvärdering av undervisningens arbetssätt, arbetsformer och innehåll samt andra aktiviteter i utbildningen.

I detta ingår också i vilken utsträckning eleverna får möjligheter att tränas i att göra medvetna etiska ställningstaganden och att flickor och pojkar upplever autenticitet i undervisningen genom att den tar upp problem som känns angelägna för dem. Elevernas ställningstaganden ska få bygga på såväl kunskaper som vad de moraliskt vill värna om.

Slutligen omfattar området i vilken utsträckning utbildningen präglas av ett kritiskt och pluralistiskt förhållningsätt där en mångfald av åsikter, värden och perspektiv används för att belysa hållbarhetsfrågor. I det ingår att alla får säga sin mening, att åsikter tillåts stå i konflikt med varandra och att flickors och pojkars tankar och idéer tas på allvar. En utgångspunkt i ett pluralistiskt perspektiv är att undervisningen startar i elevernas samtal och att undervisningen synliggör olika perspektiv och värdekonflikter i hållbarhetsfrågor.

Skolinspektionen bedömer att arbetet vid skolenheten inom bedömningsområdet behöver utvecklas.

Skolinspektionens granskning visar sammanfattningsvis att elever får göra etiska ställningstaganden i undervisningen och att den till stor del präglas av ett kritiskt och pluralistiskt förhållningsätt. Vidare ges eleverna möjlighet att bidra till fördjupade diskussioner där deras tankar och idéer tas på allvar. Eleverna ges i viss mån inflytande och delaktighet i undervisning och utbildning.

Eleverna får möjlighet att göra etiska ställningstaganden och bearbeta frågor som berör deras liv

Av Skolinspektionens granskning framgår att eleverna ges möjlighet att i undervisningen göra etiska ställningstaganden och arbeta med frågor som berör och engagerar dem. Eleverna säger i intervjuerna att de exempelvis har diskuterat för- och nackdelar med bland annat vegetarisk kost. Vidare säger eleverna att i ämnet hem- och konsumentkunskap har de diskuterat vad god kosthållning är och vikten av att använda miljömärkta rengöringsmedel. En elev berättar om en analysmodell de använder i de samhällsorienterade ämnena som omfattar orsaker, konsekvenser och

lösningar. Vidare framkommer att eleverna har diskuterat etiska frågor som exempelvis dödsstraff eller hur man ställer sig till om man vet att en klasskompis fuskat på prov. Några elever säger att det kändes meningsfullt då de arbetade med fossila bränslen eftersom det handlade om en bättre framtid för eleverna. Lärarna säger i intervjuer att vissa diskussionsfrågor kommer upp kring olika dilemman. Även i redovisningar och arbetsuppgifter finns ofta frågor att tänka till om och ta ställning till för eleverna. En lärare tillägger att när eleverna arbetar i grupp får de ta ansvar för sin egen åsikt samtidigt som de lär sig samarbeta. Alla elever är inte villiga att prata inför klassen. Ställningstaganden ingår därför även i skriftliga uppgifter, exempelvis har det handlat om genteknik och att sopsortera. En annan lärare säger att i de naturorienterande ämnena tas frågan upp kring hur eleverna själva kan påverka, exempelvis gällande koldioxidutsläpp. I arbetet med sex och samlevnad får eleverna exempelvis diskutera om det är okej för en kille att sminka sig. En lärare säger att det gäller att inte ducka för svåra frågor, att ingjuta framtidshopp trots mängden av mörka nyheter. Ytterligare en annan lärare berättar att i öppna diskussioner är det svårt att släppa fram alla. Då är tekniken EPA (enskilt – par – alla) ett bra sätt. Samtliga lärare säger att de inte sett någon skillnad mellan flickor och pojkar i deras upplevelse av sin möjlighet att jobba med frågor som engagerar dem.

Eleverna ges möjlighet till ett kritiskt och pluralistiskt förhållningssätt i undervisningen

Granskningen visar att eleverna till stor del ges möjlighet att bidra till fördjupade diskussioner där allas tankar och idéer tas på allvar. Eleverna berättar att de i flera sammanhang kan uttrycka sina idéer, eller ha avvikande åsikter och argumentera för sin sak. Några elever säger att de har ett bra klassrumsklimat vilket gör att allas idéer och tankar tas på allvar så länge de inte uttrycker något som kränker någon annan. Eleverna ger exempel på att de tränat på att stå för sin åsikt när de jobbat med argumenterande texter, exempelvis om skolan ska börja senare på dagen eller inte. Granskningen visar vidare att eleverna fått möjlighet att arbeta med olika synsätt, om det finns ett rätt svar eller om man kan komma fram till olika svar. En elev ger exempel på att de i de samhällsorienterande ämnena och i svenska fått en skrivuppgift om minoriteter där det inte fanns ett givet svar utan eleverna kunde svara vad de trodde. En annan elev säger att de pratar om etiska frågor, där det inte finns ett rätt eller fel svar. En annan elev säger att de har pratat om att man kan ha olika åsikt utifrån vilka fakta man fått fram och berättar att klassen har pratat om att det är annorlunda att se på Tik Tok mot att läsa tidning, och att det är viktigt att se vem som skrivit en text, till exempel vad som skrivs om kriget i Ukraina. Vidare säger de flesta eleverna att det inte är någon skillnad hur killar eller tjejer är med i diskussioner eller hur deras åsikter tas emot. Några elever säger dock att killarna är mer engagerade när det är diskussioner och framför sina åsikter. En annan elev tillägger att när en tjej väl pratar, då är det mer seriöst och lyssnas mer på.

Lärarna berättar i intervjuerna att de i undervisningen arbetar för att medvetandegöra ett kritiskt tänkande hos eleverna. En lärare säger att det handlar om att visa på olika synsätt, att det inte handlar om att hitta ett rätt svar, samt att alla ska ha rätt till sin egen åsikt. En annan lärare tillägger att det handlar om att få eleverna att förstå skillnaden mellan sak- och känslöargument och att det kan bli svårt att bemöta det ena med det andra och ger som exempel en diskussion i en klass som handlade om bensinpriset. För att hantera balansen mellan att eleverna ska kunna uttrycka sina åsikter samtidigt som läroplanen är normerande arbetar lärarna med att möta eleverna i stunden, vilket i vissa fall kan bli en diskussion i hela klassen. En lärare säger att det handlar om att inte trycka ner utan fånga upp och belysa andra sidor. Flera lärare säger att de upplever att det är svårt att få elever att säga vad de tycker och tänker. Det är också svårt att få eleverna att läsa högt och att dramatisera. En lärare använder post-it lappar för att eleverna ska kunna visa sina åsikter, en annan använder mentorstiden för att eleverna ska kunna öva på att ta ställning till "ofarliga" ämnen till exempel vilken frukt de tycker bäst om, för att eleverna ska våga stå upp för sin åsikt och att de får träna sig i att det är okej att tycka olika.

Eleverna ges i viss mån inflytande och delaktighet i undervisning och utbildning

Granskningen visar att eleverna i viss mån ges inflytande och delaktighet i undervisningen. Dock skiljer sig uppfattningen om detta mellan elever och lärare. Några elever uttrycker att de har möjlighet att påverka hur lektionerna ska se ut med exempelvis pauser under lektionen, och att de får vara med och bestämma hur de ska jobba, i häfte eller bok. Ibland kan de också få välja om de ska se på film eller ha genomgångar. Vidare kan de få välja om de vill arbeta enskilt eller i par. Några andra elever säger dock att det beror på vilket ämne de har, hur mycket de kan vara med och påverka vad gäller innehållet. Exempelvis får eleverna i de samhällsorienterade ämnena komma med förslag på vad de vill ta upp, men i de naturorienterade ämnena handlar det mer om att lyssna och svara på frågor. I svenska och engelska beror det på vad de jobbar med hur mycket de kan påverka. I engelska handlar det mest om att få en uppgift, göra den, läsa text och svara på frågor. Några elever säger att i svenska har de, när de arbetat med noveller, fått välja vad de ska skriva om och hur de lägger upp det.

Flera lärare berättar att det när gäller aktivt inflytande i undervisningen beror det på vilket arbetsområde det gäller, och att eleverna får ökat inflytande ju äldre de blir. Det kan handla om exempelvis arbetsformer och redovisningsformer, och att först visa eleverna vilka möjligheter som finns. En lärare säger att eleverna också har inflytande under lektioner genom att det alltid blir diskussioner kring det eleverna tar upp. Vidare framkommer att elevernas delaktighet och inflytande diskuteras och följs upp i arbetslagen. Visserligen säger rektor i intervju att eleverna kan utöva inflytande i relativt hög grad, förutom när det gäller val av läromedel. Exempelvis kan eleverna påverka genomförande och examinationsformer. Det kan dock

skilja sig åt beroende på vilken lärare det gäller, säger rektor. Skolenkäten hösten 2021, visar dock något lägre resultat vad gäller elevernas upplevda delaktighet och inflytande i jämförelse med riket.⁷

Granskningen visar att eleverna får praktiska erfarenheter av demokratiska principer, arbetssätt och processer vid klassråd och elevråd. Som exempel, berättar eleverna, att de tagit upp hur ljudnivån och trivseln i korridorerna ska förbättras. Vidare berättar några elever, som är med i elevrådet, att de fått vara med och bestämma om temadagar på skolan och påverka att det ska bli bättre mat.

Granskningen visar vidare att eleverna till viss del upplever att de kan bidra till hållbar utveckling både i skolan och privat. I intervjuerna säger några elever att de i hem- och konsumentkunskap pratat om att vara sparsam med mat och inte slänga för mycket, att sopsortera och inte åka bil. Vad gäller flickor och pojkars upplevda möjlighet att bidra till hållbar utveckling ger de olika svar. Några elever säger att det inte är någon skillnad medan några säger att killar överlag bryr sig mindre, att tjejer är mer intresserade och tänker mer på social hållbarhet.

Identifierat utvecklingsområde

I syfte att ytterligare höja verksamhetens kvalitet inom området bedömer Skolinspektionen att ett utvecklingsarbete behöver inledas inom följande:

- Rektorn och lärarna behöver utveckla arbetet med att ge eleverna möjlighet till delaktighet och inflytande, genom demokratiska arbetsformer, i undervisningen och i utbildningen som helhet.

Granskningen visar att elever i viss mån ges möjligheter till inflytande och delaktighet i arbetet med hållbarhetsfrågor. Rektorn och lärare behöver dock utveckla verktyg och arbetssätt för att göra eleverna mer delaktiga i arbetet med att formulera mål, planera, genomföra och utvärdera lärandet för hållbar utveckling för att på så sätt öka elevernas delaktighet och inflytande. Enligt läroplanen är det inte tillräckligt att i undervisningen förmedla kunskap om grundläggande demokratiska värderingar. Undervisningen ska bedrivas i demokratiska arbetsformer och förbereda eleverna för att aktivt delta i samhällslivet. Den ska utveckla deras förmåga att ta ett personligt ansvar. Genom att delta i planering och utvärdering av den dagliga undervisningen och få välja teman och aktiviteter, kan eleverna utveckla sin förmåga att utöva inflytande och ta ansvar.⁸ För att elevers delaktighet och inflytande

⁷ Resultat i Skolenkäten anges i form av indexvärden (0–10), där ett högt indexvärde indikerar en positiv uppfattning. Indexvärde för området ”delaktighet och inflytande” för elever i årskurs 9 på Sandgårdsskolan skola 7-9 är 5,0, jämfört med samtliga medverkande skolor 5,1.

⁸ Lgr 11, 1 Skolans värdegrund och uppdrag, Rättigheter och skyldigheter

i skolan ska bli en realitet bör lärarna involvera elever på ett konkret sätt i undervisningen samt utbildningen. Eftersom inflytandet ska vara påtagligt, det vill säga tydligt för eleverna, räcker det inte med att läraren själv planerar undervisningen, med hänsyn till elevernas intressen och tidigare erfarenheter. Genom att eleverna görs delaktiga och ges inflytande över undervisning och utbildning, utvecklas deras handlingskompetens och utbildningen stannar inte vid att ge kunskaper om tillståndet i världen, utan främjar också elevernas vilja och förmåga att påverka utvecklingen i en hållbar riktning.⁹

Skolinspektionen rekommenderar därför rektorn att tillsammans med lärarna utveckla arbetet med att, genom demokratiska arbetsformer, ge eleverna möjlighet till inflytande och delaktighet i utbildningen. Det kan till exempel innebära att eleverna ges utökade möjligheter att påverka vilka frågor som de ska arbeta med eller hur de ska arbeta med ett visst innehåll. Det kan också handla om att eleverna får planera och leda seminarier och ha synpunkter på litteratur/läromedel. Elever kan också genom ett aktivt arbete med klassråd och elevråd ges reellt inflytande över planering och utvärdering av arbetsformer och innehåll i skolans arbete med lärande för hållbar utveckling. För att öka elevernas delaktighet och inflytande i själva undervisningen kan ett sätt vara att skapa större samsyn gällande delaktighet mellan lärare och ämnen.

På Skolinspektionens vägnar

X Ann Edvinsson

Beslutsfattare
Signerat av: Ann Edvinsson

X Gunilla Feiff

Föredragande
Signerat av: Gunilla Feiff

I den slutgiltiga handläggningen av ärendet har även utredare Christina Sjögren deltagit.

⁹ Almers, Ellen (2009). *Handlingskompetens för hållbar utveckling: Tre berättelser om vägen dit*. Diss. Jönköping: Högskolan för lärande och kommunikation.

Bilaga 1: Bakgrundsuppgifter

En tematisk kvalitetsgranskning på Sandgärdsskolan 7-9 avseende verksamhetens kvalitet inom lärande för hållbar utveckling har genomförts den 15-17 mars 2022 av utredare Christina Sjögren och Gunilla Feiff.

Sandgärdsskolan 7-9 är en kommunal skolenhet belägen i Borås kommun. På skolenheten går 432 elever i årskurs 7-9. På skolenheten finns 38 lärartjänster. Skolenheten leds av en rektor.

Bilaga 2: Underlag för bedömning tematisk kvalitetsgranskning

Vid granskningstillfället inhämtas information om såväl styrkor som utvecklingsområden inom verksamheten. Bedömningarna i detta beslut grundar sig på:

- Tre gruppintervjuer med elever i årskurserna 7-9
- Tre gruppintervjuer med lärare
- En intervju med rektor.
- Dokumentstudier. Dels de dokument som begärts in från huvudmannen och skolan samt den officiella statistik som finns att tillgå om den aktuella skolan.

Innan beslut har fattats har huvudmannen fått ta del av Skolinspektionens protokoll från granskningstillfället för faktakontroll.

Bedömningsområden

Som underlag för bedömningarna har Skolinspektionens utredare använt sig av framtagna kvalitetskriterier, vilka är utformade i enlighet med forskning och beprövad erfarenhet.

Inom respektive område granskas följande:

Bedömningsområde A: Rektors styrning för samsyn, delaktighet och samverkan i arbetet med lärande för hållbar utveckling

- Rektor och lärare har en gemensam förståelse kring hur skolan ska arbeta med lärande för hållbar utveckling, till exempel genom en pedagogisk helhetsidé.
- Rektors styrning ger lärarna utrymme till ansvarstagande, inflytande och initiativtagande i relation till skolans arbete med lärande för hållbar utveckling.
- Lärarna har goda förutsättningar för samverkan i planering, genomförande och utveckling av undervisningen gällande lärande för hållbar utveckling. Lärarna upplever sig också ha goda möjligheter att ta hjälp av sina kollegor för att hantera dilemman eller för att utveckla sin undervisning.
- Det förekommer aktiviteter som berör lärande för hållbar utveckling som involverar och tar tillvara erfarenheter och kompetens hos övriga personalgrupper i skolan. Aktiviteterna berör inte enbart undervisningen, utan också andra delar av utbildningen.
- Rektors styrning möjliggör ett utbyte och en kontakt med det omgivande samhället i arbetet med lärande för hållbar utveckling.

- Arbetet med lärande för hållbar utveckling följs upp inom ramen för skolans systematiska kvalitetsarbete. I uppföljningen finns ett jämställdhetsperspektiv.

Bedömningsområde B: Lärares kunskaper om lärande för hållbar utveckling i utbildningen

- Lärarna bedömer att de har god kännedom om de globala målen i Agenda 2030 och de nationella miljömålen som de ser som mest relevanta för sin undervisning.
- Lärarna bedömer att de har goda kunskaper om de tre olika dimensionerna, dvs ekonomiska, sociala/kulturella och miljömässiga/ekologiska av hållbar utveckling. Undervisningen om lärande för hållbar utveckling behandlar hållbar utveckling utifrån ett holistiskt perspektiv där dimensionerna integreras.
- Lärarna kan ge exempel på pedagogiska utmaningar inom ramen för lärande för hållbar utveckling. Konkret innebär det till exempel att de kan redogöra för något dilemma de har identifierat och hur de hanterar det.
- Lärare ges den kompetensutveckling som de behöver för att kunna arbeta med lärande för en hållbar utveckling.

Bedömningsområde C: Elevernas möjlighet till delaktighet och inflytande i de delar av utbildningen som berör hållbar utveckling

- Eleverna ges genom aktiv delaktighet möjlighet att utveckla förtrogenhet med demokratiska arbetsformer. Såväl flickor som pojkar ger uttryck för att de har möjlighet att bidra till hållbar utveckling genom att vara med och påverka.
- Eleverna upplever att undervisningen ger dem möjlighet till medvetna etiska ställningstaganden grundade på kunskaper om mänskliga rättigheter och grundläggande demokratiska värderingar samt personliga erfarenheter. Såväl flickor som pojkar får möjlighet att bearbeta och arbeta med frågor som engagerar dem och berör deras liv.
- Eleverna upplever att undervisningen präglas av ett kritiskt och pluralistiskt förhållningssätt. Såväl flickor som pojkar ges möjlighet att bidra till fördjupade diskussioner där allas tankar och idéer tas på allvar. Eleverna upplever att undervisningen kännetecknas av att det oftast finns olika perspektiv och intressekonflikter och att lärandet i låg utsträckning handlar om att hitta ett enda rätt svar.

Mer information om kvalitetsgranskningen finns på Skolinspektionens hemsida: [Skolors arbete med lärande för hållbar utveckling \(skolinspektionen.se\)](https://www.skolinspektionen.se/skolors-arbete-med-larande-for-hallbar-utveckling)

Bilaga 3: Författningsstöd

Bedömningsområde A

Författningsstöd

1 kap. 4-5 §§, 2 kap. 9-10 §§ samt 4 kap. 4-7 och 14 §§ skollagen (2010:800)

Förordning om läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet (SKOLFS 2010:37) inklusive kursplaner i grundskolans ämnen (Lgr 11)

Särskilt i Lgr 11 inom detta bedömningsområde;

1 Skolans värdegrund och uppdrag, Grundläggande värden, Skolans uppdrag och Varje skolas utveckling

2 Övergripande mål och riktlinjer, 2.1 Normer och värden, 2.2 Kunskaper, 2.3 Elevernas ansvar och inflytande, 2.6 Skolan och omvärlden, 2.8 Rektorns ansvar

Skolverkets föreskrifter om kunskapskrav för grundskolans ämnen (SKOLFS 2011:19)

Bedömningsområde B

Författningsstöd

1 kap. 4-5 §§, 2 kap. 9-10 och 34 §§ skollagen

Lgr 11

Särskilt i Lgr 11 inom detta bedömningsområde;

1 Skolans värdegrund och uppdrag, Grundläggande värden, Saklighet och allsidighet, Skolans uppdrag och Varje skolas utveckling

2 Övergripande mål och riktlinjer, 2.1 Normer och värden, 2.2 Kunskaper, 2.3 Elevernas ansvar och inflytande, 2.8. Rektorns ansvar

Skolverkets föreskrifter om kunskapskrav för grundskolans ämnen

Bedömningsområde C

Författningsstöd

1 kap. 4-5 §§, 4 kap. 9 och 13 §§ skollagen

Lgr 11

Särskilt i Lgr 11 inom detta bedömningsområde;

1 Skolans värdegrund och uppdrag, Grundläggande värden, Saklighet och allsidighet, En

likvärdig utbildning, Rättigheter och skyldigheter, Skolans uppdrag, God miljö för utveckling och lärande

2 Övergripande mål och riktlinjer, 2.1 Normer och värden, 2.2 Kunskaper, 2.3 Elevernas ansvar och inflytande, 2.6 Skolan och omvärlden, 2.8. Rektorns ansvar

Skolverkets föreskrifter om kunskapskrav för grundskolans ämnen

Bilaga 4: Mall för huvudmannens redovisning

Detta formulär kan användas som stöd för er när ni redovisar hur ni har arbetat med de utvecklingsområden som Skolinspektionen har identifierat i samband med den tematiska kvalitetsgranskningen.

Redovisningen av vidtagna åtgärder ska fastställas av huvudmannen.

Utvecklingsområde 1 Rektor behöver utveckla arbetet med att skapa en gemensam förståelse för hur skolan ska arbeta med lärande för hållbar utveckling så att den omfattar alla lärare och att arbetet därmed kan genomsyra utbildningen i sin helhet.
Redovisa vilka åtgärder som genomförts:
Beskriv hur skolenhetens/verksamhetens kvalitet utvecklats avseende utvecklingsområdet:
Beskriv de effekter som eventuellt förväntas på längre sikt:
Beskriv eventuella ytterligare åtgärder som planeras:
En viktig del i Skolinspektionens arbete är att ta del av elevernas synpunkter om sin skolsituation i våra utredningar. Vi skulle därför vilja veta om ni återkopplat vårt beslut till eleverna och i så fall på vilket sätt?

Utvecklingsområde 2 Rektor behöver kartlägga vilket behov av kompetensutveckling inom lärande för hållbar utveckling som finns bland samtliga lärare samt erbjuda kompetensutveckling utifrån vad kartläggningen visar.

Redovisa vilka åtgärder som genomförts:
Beskriv hur skolenhetens/verksamhetens kvalitet utvecklats avseende utvecklingsområdet:
Beskriv de effekter som eventuellt förväntas på längre sikt:
Beskriv eventuella ytterligare åtgärder som planeras:
En viktig del i Skolinspektionens arbete är att ta del av elevernas synpunkter om sin skolsituation i våra utredningar. Vi skulle därför vilja veta om ni återkopplat vårt beslut till eleverna och i så fall på vilket sätt?

Utvecklingsområde 3 Rektorn och lärarna behöver utveckla arbetet med att ge eleverna möjlighet till delaktighet och inflytande, genom demokratiska arbetsformer, i undervisningen och i utbildningen som helhet.
Redovisa vilka åtgärder som genomförts:
Beskriv hur skolenhetens/verksamhetens kvalitet utvecklats avseende utvecklingsområdet:
Beskriv de effekter som eventuellt förväntas på längre sikt:
Beskriv eventuella ytterligare åtgärder som planeras:

En viktig del i Skolinspektionens arbete är att ta del av elevernas synpunkter om sin skolsituation i våra utredningar. Vi skulle därför vilja veta om ni återkopplat vårt beslut till eleverna och i så fall på vilket sätt?